

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.—Ρωμαϊκὴ γέφυρα ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος, ὑπὸ Ἀντ. Δ. Κεραμοπούλλου.

Κατὰ τὸ λήξαν θέρος μετέβην εἰς Σέρρας καὶ ἐπεσκέφθην τὴν πεδιάδα τῆς ἀρχαίας Ἀμφιπόλεως, ἐπειδὴ ἡ Ἐταιρεία ἡ δαμάζουσα τὸν μέχρι πρὸ μικροῦ καταστρεπτικὸν ῥοῦν τοῦ Στρυμόνος καὶ ἐξυγιάνουσα τὴν πεδιάδα προσέκρουσεν εἰς ἀρχαῖον ὑποβρύχιον φράγμα τοῦ ποταμοῦ κατὰ τὴν ἐκβάθυσιν τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ ὑπὸ τὴν Ἀμφίπολιν ἀντιστοιχῶς πρὸς τὸ ὁμώνυμον στενόν.

Τὸ φράγμα τοῦτο ἦτο ἐκτισμένον δι' ἀρχαίων μαρμάρων εἰλημμένων ὀλίγων μὲν ἐξ ἀρχαίων κτισμάτων κλασσικῶν, πολλῶν δὲ ἐξ οἰκοδομημάτων καὶ τάφων ἢ βάθρων ἀνδριάντων τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ εἶχε μῆκος μὲν ἀπὸ ὄχθης εἰς ὄχθην 45 μ. περίπου, πλάτος 6 μ., ἔφθανε δὲ εἰς ὕψος 1 μέτρου ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Ἄν καὶ οἱ λίθοι συνεδέοντο πρὸς ἀλλήλους δι' ἀμμοκονίας ἐρυθρωπῆς λεπτῆς καὶ τινες διὰ σιδηρῶν συνδέσμων, οἱ ἰσχυροὶ ὅμως ἐσκαπτῆρες τῆς Ἐταιρείας διέλυσαν τὸ φράγμα καὶ ἐξήγαγον τὰ μάρμαρα, ὧν ἓν προερχόμενον ἐκ βάθρου τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Καρακάλλα ὡς μόνου αὐτοκράτορος ἀπὸ τοῦ 212 μ. Χρ. μέχρι 4 Ἀπριλ. 217, ἀνήκει εἰς τὰ πέντε ἐκεῖνα ἔτη. Ἄλλὰ πρέπει νὰ εἶχε παρέλθει πολὺς χρόνος ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἀνδριάντος, νὰ εἶχε καταστραφῆ οὗτος καὶ ἀχρηστευθῆ τὸ βάθρον, ἵνα καταλήξῃ τοῦτο νὰ ἐγκτισθῆ εἰς τὸ φράγμα τοῦ ποταμοῦ. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἐπιγραφαί, ὧν ὁ χαρακτήρ κατέρχεται, νομίζω, μέχρι τοῦ 4^{ου} μ. Χ. αἰῶνος τουλάχιστον.

Τὸ φράγμα τοῦτο, βεβυθισμένον ἐντὸς τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ νῦν, θὰ ἦτο βεβυθισμένον ἐπίσης πάντοτε, ἀφοῦ μόλις ὑπερεῖχε τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης 1 μ. περίπου. Δὲν ἦτο λοιπὸν γέφυρα, οὔτε βάθρον γεφύρας, διότι ἡ συνεχὴς ἐπιφάνεια αὐτοῦ κατὰ τὰς παρατηρήσεις τῶν μηχανικῶν τῆς Ἐταιρείας δὲν ἦτο που ἀνώμαλος ὡς ἀρχὴ ποδῶν γεφύρας.

Ὁ ἀνιγματοῦδος προορισμὸς του δύναται, νομίζω, νὰ ἐρμηνευθῆ, ἂν δεχθῶμεν τὴν γνώμην τοῦ στρατηγοῦ Μαζαράκη, συναδέλφου ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, ὅστις ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει μου πιστεύει, ὅτι τὸ κτίσμα ἦτο ὄντως φράγμα ὑποβρύχιον ἀνασχετικὸν μὲν τῆς κατὰ τὰς ὥρας τῶν βροχῶν ὀρμῆς τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν συμφερομένων κορμῶν ἢ κλάδων δένδρων, ἀποβλέπον δ' εἰς προστασίαν γεφύρας τινὸς εὐρισκομένης νοτιώτερον αὐτοῦ, πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ἄληθῶς δὲ 250 μ. μετὰ τὸ φράγμα καὶ κατὰ τὸ χιλιόμετρον 69 + 700 εὐρέθη μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου εἰς βάθος 2 μ. ἐντὸς τοῦ Στρυμόνος πλάξ φέρουσα τὴν

ἔξῃς ἐπιγραφῆν, ἥς ἀντίγραφον ἔπεμψέ μοι ὁ φίλος μηχανικός κ. Ν. Δημητριάδης :

IMP. CÆSARE	Imp(eratore) Caesare
D V F. AVG.	Divi f(ilio) Aug(usto)
L.TARIO.RVFPRC	L(ucio) Tario Ruf(o)pr(o)c(uratore)
PR	pr(aefectus)
LEG. X̄ . FRET	Leg(ionis) x Fret(ensis)
PONTEM . FECIT	pontem fecit

Ὁ τελευταῖος στίχος «pontem fecit» (= τὴν γέφυραν ἐποίησε, κατεσκευάσεν) καθορίζει, ὅτι ὁ λίθος ἦτο ἐντετειχισμένος εἰς γέφυραν, ἐξ ἧς καταστραφείσης ἔπεσεν εἰς τὸν ποταμόν. Ἡ γέφυρα ἐκτίσθη ἐπὶ ρωμαίου αὐτοκράτορος, οὗ τὸ ὄνομα δὲν λέγεται, ἀλλ' ὅστις ἦτο υἱὸς τοῦ Αὐγούστου, ὁ εἰσποίητος λοιπὸν υἱὸς Τιβέριος, διαδεχθεὶς τὸν θρόνον τῇ 14 Αὐγούστου τοῦ 14 μ. Χ. καὶ ἀποθανὼν τῇ 16 Μαρτίου τοῦ 37 μ. Χ. Ἐντὸς τῶν χρονικῶν τούτων ὀρίων ἐποικήθη ἡ γέφυρα, ὅτε ἐν τῇ κατὰ τὸν Στρυμόνα χώρα procurator Augusti ἦτοι οἰκονομικὸς ἐπιμελητής, ἐπίτροπος, ἦτο ὁ Lucius Tarius Rufus. Τὸ ὄνομα pr(o)c(urator) συνεπληρώθη κατὰ τὸ ἀντίγραφον, ὅπερ δεικνύει μετὰ τὸ PR μικρὸν c¹.

Ὁ L. Tarius Rufus δὲν εἶναι ἄγνωστος· καίπερ ἐκ ταπεινοῦ οἴκου γεννηθεὶς, ἐτιμήθη ὅμως διὰ τὰς στρατιωτικὰς του ἀρετὰς ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου², μετέσχε δὲ τῆς μάχης τοῦ Ἀκτίου ὡς συναγωνιστῆς αὐτοῦ³. Διὰ τῶν δωρεῶν τοῦ Αὐγούστου πλουσιώτατος γενόμενος ἠγόρασεν ἐκτενεῖς γαίας, ἃς ἐκαλλιέργησεν ἐπιτυχέστατα⁴. Φαίνεται δέ, ὅτι εἶχε περιβληθῆ πλείονα στρατιωτικὰ ἀξιώματα καὶ δὴ καὶ τὴν χιλιαρχίαν, πρὶν γίνῃ procurator⁵.

Τὴν γέφυραν ἔκτισεν ὁ pr(aefectus), ἀρχων λεγιωνάρχης τῆς δεκάτης λεγεῶνος, ἥτις ἐκαλεῖτο Fretensis (ἐκ τοῦ Fretum τοῦ Σικελικοῦ πορθμοῦ). Ὁ praefectus legionis δὲν ὀνομάζεται καὶ εἶναι πιθανόν, ὅτι ἡ δρᾶσις του εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς γεφύρας ὑπῆρξεν ὑποτεταγμένη εἰς τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν μείζονα *industriam militarem* τοῦ Ταρίου, ὅστις εἶχε προϋπάρξει πιθανῶς *curator aquarum*⁶. Τὸ ἀξίωμα δὲ τοῦτο πολλάκις κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν θαυμαστῶν καὶ ποταμοῦς ὑπερβαινόντων πολυτόξων ρωμαϊκῶν ὑδραγωγείων παρεῖχεν εὐκαιρίαν πρὸς κτήσιν πείρας λίαν χρησί-

¹ Περὶ τῶν procuratores ὄρα HIRSCHFELD, Die Kaiserlichen Verwaltungsbeamten bis auf Diocletian, σ. 410 ἐξ. FRIEDLÄNDER, *Darstellgn. der Sittengesch. Roms*¹⁰, 4, σ. 47 ἐξ.

² ΠΛΙΝ. φ. ἱστ. 18, 37.

³ ΔΙΩΝ ΚΑΣΣ. 50, 14 «Τάρριος».

⁴ SENECA, de clem. 1, 15, 4 ΠΛΙΝ. ἔ. ἀ.

⁵ HIRSCHFELD ἔ. ἀ. 413 ἐξ. Γενικῶς ὄρα Prosopogr. imp. Rom. λ. Tarius.

⁶ Prosopogr. imp. rom. ἔ. ἀ.

μου εἰς τὴν γεφυροποιίαν¹. Ὅτι ὅμως ὁ Τάριος ἔδρασεν ἐν Ἀμφιπόλει, μανθάνομεν νῦν τὸ πρῶτον.

Ἄλλ' ἂν ἡ γέφυρα ἐκτίσθη μεταξύ τῶν ἐτῶν 14 καὶ 47 π. Χρ., τότε τὸ φράγμα ἢ ἦτο προστατευτικὸν αὐτῆς ταύτης, ἔργον ὀψιγενές, ἢ ὑποθέτει ἄλλην τινὰ νεωτέραν σύγχρονόν του γέφυραν διάδοχον τῆς ἐπὶ Τιβερίου κτισθείσης. Μετὰ βεβαιότητος θὰ εἴπη γνώμην, ὅστις θὰ ἔχη πλείονα στοιχεῖα πρὸς κρίσιν. Ἐγὼ δὲν ἠδυνήθην νὰ λάβω εἰδήσεις περὶ ἄλλων λειψάνων τῆς γεφύρας εἰς τὸν τόπον, ὅπου εὐρέθη ἡ ἐπιγραφὴ. Ἀκριβῆς πίστωσησιν τούτου θὰ ἦτο ἴσως ὠφέλιμος καὶ διὰ τὰς σημερινὰς ἀνάγκας.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ μὲν Τιβέριος δὲν διεκρίθη ἐπὶ κατασκευῇ δημοσίων ἔργων (Suet. Tib., 47), ὁ δὲ Τάριος, δηλῶν αὐτὸν ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιγραφῆς, ἐξάρει μᾶλλον τὸν πατέρα Αὐγούστον, φαίνεται, ὅτι ἡ γέφυρα κατασκευάσθη οὐχὶ πολὺν χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐγούστου, ὅτε ἡ αἰγλή τοῦ ὀνόματος τούτου ἦτο ἔντονος ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ τε Ταρίου καὶ τῶν ἀνθρώπων.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.—*Marathoniacae.*—I, *by George Sotiriadis.*

THE HERAKLEION OF HERODOTUS AT MARATHON — A MYCENEAN TOMB — AN ALTAR ON A SUMMIT OF MOUNT AGRIELIKI — AN AQUEDUCT OF HERODES ATTICUS. — INSCRIPTIONS AND BAS-RELIEFS.

During my excavations this year (1933) at Marathon, quite close to the Metochi of Vranà and the chapel Agios Demetrius, at the foot of Mount Agrielikiki, I noticed — near a plane-tree, and the only spring of water in this western part of the plain — important remains of the Heracleion of Herodotus i. e. a sanctuary or temenos of Hercules, which has always been the object of archaeological research about these parts of the country (Herodotus VI. Chap. 103, 108, 116)².

The remains of this temenos consist of a large enclosure or wall of stones collected at random and about one metre thick; in ruins of course and only preserved in its lower portions. The enclosure comprises an even surface of about 22,000 square metres, is quadrilateral, situated at the foot of the mountain and contains a large number of broken ordinary ancient vases. That the wall was ancient Greek is quite evident from the form of

¹ Πρβλ. HIRSHFELD, ἔ. ἄ. 274 ἐξ.

² Comp. Pindar, Pythica VIII 78, 79 ἐν Μεγάραις δ' ἔχεις γέρας, | μυχῶ τ' ἐν Μαραθῶνος in combination with Olympica IX 89, 90. The Poet in these Odes speaks of the Heracleion of Marathon where silver bowls (ἀργυροῖδες) were given as prizes (γέρας) to the victors.